

Удосконалення механізму управління водокористуванням у зоні ризикованого землеробства

К. І. Рижоваⁱ, В. М. Мандзикⁱⁱ, А. І. Голубковⁱⁱⁱ

У статті розглянуто особливості формування дієвої системи управління водокористуванням у зоні ризикованого землеробства. Проаналізовано основні тенденції фінансування капітальних інвестицій і поточних витрат на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод. Крім того, як показує аналіз, низька інвестиційна привабливість, особливо в зоні меліорацій, не сприяє припливу не лише закордонного, а й внутрішнього капіталу, що мультиплікативним чином впливає на уповільнення темпів соціально-економічного розвитку населених пунктів, розташованих у районах концентрації меліорованих земель. Показано, що передовий досвід свідчить про те, що інвестування в розвиток меліорації земель є найважливішим фактором підвищення ефективності аграрного виробництва. Саме тому його визнано одним із пріоритетних напрямів стабільного функціонування аграрного виробництва. Економічно розвинені країни використовують досить різні форми інвестування, а в процесі регулювання інвестиційної діяльності – різноманітні заходи, які формують сприятливі умови для залучення як національного, так і зарубіжного капіталу. Показано, що формування дієвої управлінської системи неможливе без інституціоналізації широкого спектра форм партнерських відносин між різними суб'єктами функціонування. Перспективи нарощування обсягів фінансування в меліорацію пов'язуються з поширенням процесів співпраці між державою та асоціацією водокористувачів щодо експлуатації меліоративних систем з можливістю поєднати бюджетне фінансування з інвестиціями приватних підприємницьких структур як вітчизняних, так і іноземних. Визначено перспективи використання зарубіжного досвіду інвестування в розвиток меліорації земель сільськогосподарського призначення, що є найважливішим фактором підвищення ефективності аграрного виробництва в Україні. Показано, що реформування управління зрошувальними системами слід здійснювати на засадах децентралізації з передачею функцій управління та експлуатації водних мереж водокористувачам на основі їх об'єднання в асоціацію.

Ключові слова: асоціація водокористувачів, водні ресурси, зрошуване землеробство, інвестиція, інтегроване управління.

УДК 504.4.062.2

JEL код: Q56

Вступ. Розвиток України як соціально орієнтованої держави визначає необхідність вирішення завдань, пов'язаних із підвищенням рівня добробуту і тривалості життя населення, а також збереженням унікальних природних комплексів. Саме тому одним з

ⁱ Рижова Катерина Іванівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу економічних проблем водокористування ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», м. Київ;

ⁱⁱ Мандзик Валерій Миколайович, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу економічних проблем водокористування ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», м. Київ;

ⁱⁱⁱ Голубков Андрій Іванович, аспірант, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», м. Київ.

головних державних соціально-економічних пріоритетів є формування високотехнологічного водогосподарчого комплексу, який у достатній кількості забезпечуватиме споживачів якісною питною водою, що відповідає санітарно-гігієнічним нормам, а також створюватиме можливості для розвитку екологічно чистого сільськогосподарського виробництва.

Невід'ємною складовою державного управління природокористуванням є управління водними ресурсами, які становлять головну ланку в системі природокористування будь-якої країни. Із усіх наявних на планеті природних ресурсів водні відіграють найважливішу роль у життєдіяльності людини та суспільному виробництві. Тому проблеми, що пов'язані з водою, є для людства завжди одними із найбільш гострих і актуальних.

Домінування адміністративно-командних методів управління водними ресурсами України упродовж тривалого періоду характеризувалося відсутністю у суб'єктів господарської діяльності економічної відповідальності за екологічні збитки та наслідки техногенних аварій, що призвело до забруднення та виснаження водних ресурсів майже в усіх регіонах. Низька ефективність використання ресурсів меліорації, їхня недосконала структура у вітчизняних сільгоспідприємствах – все це свідчить про необхідність удосконалення механізму управління ними.

Для відновлення потенціалу меліоративних земель необхідна ефективна система управління, оскільки у процесі реформування управлінська структура меліоративного комплексу та водних ресурсів зазнала суттєвих змін. Все більшої актуальності набуває питання нераціонального використання водно-ресурсного потенціалу, особливо на тлі малоефективного механізму державного управління та фактично відсутньої системи комплексного моніторингу екологічного стану поверхневих і підземних вод.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання ефективного управління водними ресурсами, а також меліоративними землями досліджувало багато вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: І. Айдаров, С. Балюк, Р. Вожегова, В. Голян, Л. Грановська, В. Данилов-Данильян, Л. Левит-Гуревич, В. Пряжинська, М. Ромашенко, А. Савіна, В. Шашук, М. Хвесик, А. Яцик та інші.

Віддаючи належне внеску названих авторів у вирішення означеної проблематики, виявлено, що сьогодні ефективному управлінню водними ресурсами в зрошуваному землеробстві в умовах децентралізації влади та необхідності інвестиційного забезпечення підприємств аграрної сфери та водогосподарського комплексу не приділяється належної уваги. Потребують подальшого дослідження аспекти структурної перебудови, системи управління водокористуванням у зоні ризикованого землеробства як на загальнодержавному, так і регіональному рівні, адже необхідність її удосконалення є актуальним завданням останніх десятиліть.

Метою статті є дослідження особливостей формування дієвої системи управління водокористуванням у зоні ризикованого землеробства з урахуванням досвіду інших країн.

Результати дослідження. Водні проблеми постійно перебувають під пильним наглядом міжнародної спільноти. Так, у звіті ООН за 2016 рік "Вода та робочі місця" зокрема зазначається, що вода є ключовим фактором, який впливає на розвиток робочих місць, які або безпосередньо пов'язані з її управлінням (поставка, інфраструктура, очищення стічних вод і т. ін.), або функціонують у тих секторах економіки, котрі значною мірою залежать від води (сільське та рибне господарство, енергетика, промисловість і охорона здоров'я). Крім того, доступність води впливає на рівень освіти

та здоров'я робочої сили, що в остаточному підсумку є важливим чинником стійкого економічного розвитку.

Необхідною умовою подолання проблеми водозабезпечення є ефективна система управління водними ресурсами. Ґрунтуючись на ролі державного сектору у вирішенні водних проблем, можна виділити два підходи до управління водними ресурсами: монопольний – регулювання через механізм державної монополізації сектору та конкурентний – користувач сам обирає постачальну компанію, а держава ліцензує такі підприємства. Слід зазначити, що цей поділ досить умовний, оскільки водні питання постійно контролюються урядами всіх країн світу, а процеси глобалізації прискорюють взаємну інтеграцію держав із централізованим і децентралізованим управлінням у водному секторі, відтак в остаточному підсумку більш ефективною виявляється така організація управління, що забезпечує найбільшу дохідність. Однак, монопольний підхід передбачає широку участь держави в реалізації проєктів водозабезпечення і переважно використовується в Китаї, Японії, ОАЕ, Росії та інших країнах колишнього Радянського Союзу, а конкурентний притаманний державам Європейського Союзу, Британії, США та іншим. Такий розподіл здебільшого ґрунтується на прімації приватної власності або його відсутності.

Таким чином, водогосподарська політика, що здійснюється в багатьох країнах, відображає сучасні тенденції розмежування і децентралізації виконавчих функцій та характеризується заохоченням діяльності приватного сектору з надання водогосподарських послуг.

Зниження надійності та низькі показники функціонування водогосподарсько-меліоративного комплексу України сьогодні спричинені недосконалістю системи управління водними ресурсами. Ринкові перетворення довели безперспективність примусових, адміністративних методів впливу на водокористувачів, тому на порядку денному постала проблема формування управлінської такої системи, що стимулюватиме водокористувачів до економії водних ресурсів. При цьому вишукуються можливості зниження державних коштів на меліорацію і передачі відповідальності за управління меліоративними системами недержавним організаціям, зокрема створення нових організаційних форм управління їх експлуатацією, включаючи покладання на них витрат, пов'язаних із функціонуванням, реконструкцією і розвитком об'єктів меліорації.

На думку іноземних фахівців з інтегрованого управління водними ресурсами, прерогативою держави має залишатися прийняття політичних рішень, планування, секторальний розподіл води, моніторинг, спонукання до дотримання правил та розв'язання конфліктів, створення ефективного державного механізму управління та підтримання його функціонування. Пряме постачання водних послуг (господарські функції) має перейти до неурядових організацій. Цікавою є думка про активне залучення приватного сектору до надання водних послуг, але такий процес потребуватиме не зменшення державного регулювання, а навпаки, збільшення цих функцій в управлінні водними ресурсами [6].

Упродовж останніх 30 років десятки країн обрали шлях роздержавлення та часткової чи повної передачі управлінських функцій недержавним структурам на гідротехнічному рівні розподільчої мережі, у тому числі США, Китай, Індія, Туреччина, Румунія та окремі пострадянські республіки.

Таке реформування, починаючи із середини 70-х років минулого століття, спричинене проблемами державного фінансування зрошуваного землеробства та його

низької ефективності. Більше ніж 40 років тому роздержавлення меліоративних систем розпочали Японія, Іспанія, Ізраїль, Аргентина. У багатьох країнах, наприклад Індонезії, Таїланді, Китаї та Перу, поливні системи успішно функціонують під управлінням фермерів уже багато років [2, 3]. У Франції управління перейшло до громадських організацій, в Туреччині – до місцевих органів влади.

Після проведення реформ у Білорусії меліоративні системи залишилися в державній власності, що забезпечило збереження осушених площ, які, починаючи з 1990 р., становлять близько 3,3 млн га. Для фінансування, ремонту і реконструкції цих мереж використовуються кошти республіканського та обласних бюджетів згідно з переліком об'єктів, що встановлені в державних програмах, а для внутрішньогосподарської мережі – кошти землевласників та землекористувачів [5].

У Киргизстані указом Президента «Про заходи поглиблення агроземлереформи» землі, що перебувають у державній власності, передані у володіння селянам, які частково об'єдналися в кооперативи та фермерські господарства [7]. Меліоративна мережа, котра належала колгоспам і радгоспам, як і в Україні, перейшла до нових власників землі, що значно погіршило її технічний стан.

На нашу думку, у нинішніх умовах управління водними ресурсами в зоні ризикованого землеробства доцільно передати від державних структур неурядовим організаціям із перехідним етапом спільного управління. Надання управлінських функцій новоствореним організаціям водокористувачів зобов'язує їх неодмінно формувати власні кошти, що спрямовуються на експлуатацію та підтримку меліоративних систем і водогосподарських об'єктів у робочому стані. Необхідно зазначити, що при цьому держава припиняє субсидіювати експлуатаційні витрати на проведення ремонтних та інших робіт з догляду за меліоративними системами, проте зростає участь населення в підготовці водогосподарських рішень і посилюється контроль за їх виконанням, адже питання ведення водного та меліоративного господарств, утримання й обслуговування їх інфраструктури, водозабезпечення і боротьби із забрудненням вод належать до компетенції органів місцевого управління.

Крім того, із залученням місцевих громад, збільшиться їх зацікавленість в отриманні преференцій від упровадження засад децентралізації. Важливими є також місцеві ініціативи, оскільки громади краще обізнані як з реальними, так і прихованими можливостями розвитку системи управління водними ресурсами у зрошуваному землеробстві. У результаті взаємодії територіальних громад і держави мають сформуватися такі умови для суб'єктів водокористування, котрі забезпечать баланс між потребою у фінансах для охорони і відтворення водних ресурсів, раціонального використання у процесі зрошення та сплатою за використання вод і їх забруднення. Адже відомо, що в аридних районах особливо велике значення має економія води в зрошуваному землеробстві. Так, наприклад, в окремих районах світу питоме водоспоживання на зрошення є значним, коли безповоротно витрачається від 20 до 50 тис. м³ води на 1 га зрошуваних земель, або в 3–7 разів більше, ніж необхідно рослинам. Це обумовлено великими втратами в каналах, низьким коефіцієнтом корисної дії зрошувальних систем, завищеними поливними нормами, недосконалістю техніки і технології зрошення. У багатьох зрошуваних районах світу є можливість значного збільшення, використання водних ресурсів у землеробстві за рахунок реконструкції систем зрошення проте для цього потрібні величезні матеріальні витрати, адже для економії 1 км³ води необхідно 700–900 млн дол. США. Проте, згідно з

окремими оцінками, кожний долар, вкладений в покращення водопостачання, приносить дохід від 3 до 34 доларів.

Тому реформування управління зрошувальними системами слід здійснювати на засадах децентралізації з передачею функцій управління та експлуатації внутрішньогосподарських мереж водокористувачам на основі їх об'єднання в асоціацію.

Кращим прикладом створення асоціацій водокористувачів та впровадження інтегрованого управління в зрошуване землеробство на пострадянському просторі є Центральна Азія. Діяльність таких асоціацій сприяло значній активізації участі зацікавлених сторін у процесах прийняття рішень, пов'язаних з водою, що, у свою чергу, не тільки знижує адміністративне панування, а й запобігає можливості водогосподарських організацій, використовуючи свою владу, взяти на себе обов'язки з управління.

Практика свідчить, що передача управлінських функцій меліоративними системами водокористувачам повинна відбуватися за сприяння державних органів та чітко визначити розподіл обов'язків щодо розпорядження інфраструктурою, ступінь відповідальності аграріїв за технічне обслуговування іригаційної системи. Колектив водокористувачів може формувати організаційно-правовий статус відповідної асоціації, зазначивши чітко, що передається водокористувачам, а що – зберігається за державою, адже селяни мають бути наділені достатніми повноваженнями для прийняття раціональних рішень щодо технічного обслуговування та ремонту систем. Асоціації водокористувачів за рахунок залучення власних коштів зможуть забезпечити сталі функціонування внутрішньогосподарської мережі, знизити витрати на експлуатацію та сприяти впровадженню енергоощадливих технологій. Крім того, ймовірно створення резервного фонду фінансування, передбаченого для поступової, поетапної реабілітації зношеної інфраструктури саме за рахунок постійно зростаючої порівняно з державою частки інвестицій. Саме таке об'єднання може забезпечити підвищення концентрації капіталу, господарської самодостатності, раціональне використання як земельних, так і водних ресурсів. Як відомо, у зонах ризикованого землеробства існують проблеми інвестиційного забезпечення, оскільки не забезпечується відповідне стимулювання нарощення обсягів фінансування за рахунок власних засобів суб'єктів господарювання та державного і місцевого бюджетів.

Інвестиційний дефіцит, що відчувають підприємства аграрної сфери та водогосподарського комплексу, змушує їх до пошуку шляхів взаємодії аж до статутного об'єднання [4]. Відображення недостатньо результативного фінансового забезпечення проектів захисту і реабілітації ґрунту, підземних і поверхневих вод є динаміка фінансування капітальних інвестицій на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод та поточних витрат у загальнодержавному масштабі.

Так, динаміка їх використання протягом 2005–2016 рр. має стрибкоподібний характер з максимумом 2008 року. Порівняно з 2005 р. цей показник зріс у 2016 р. на 131, а з 2008 р. – зменшився на 367 млн грн (рис. 1).

Поточні витрати на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод протягом аналізованого періоду також мають аналогічний тренд до 2010 р., а потім спостерігається їх зростання: у 2016 р. порівняно з 2005-м на 761, а з 2010 та 2015 рр. – на 720 та 44 млн грн відповідно.

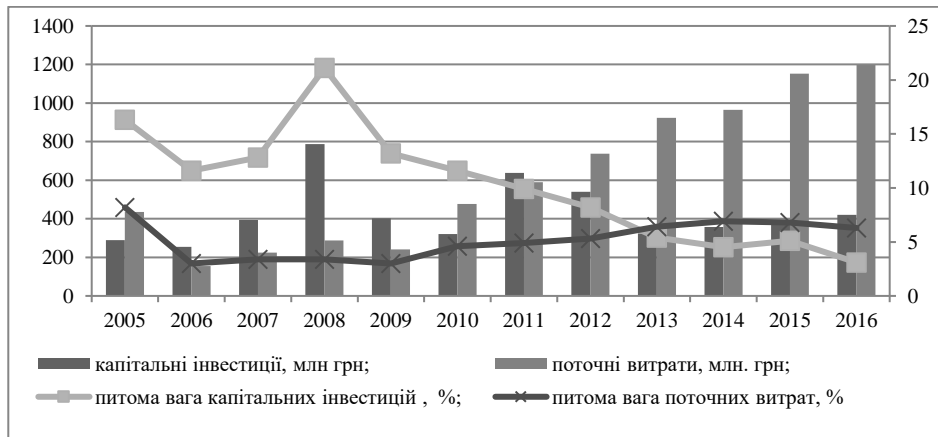

Рис. 1. Капітальні інвестиції та поточні витрати на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод та їх питома вага [сформовано авторами за даними Державної служби статистики України]

Питома вага капітальних інвестицій на ці зазначені заходи в загальному їх обсязі на охорону навколишнього природного середовища також різко змінювалася. Так, цей показник у 2005 р. становив 15,3 %, 2008 – 21,1, 2011 – 9,9, 2014 – 4,5, 2015 – 5,1, а у 2016 р. – 3,1 %.

Питома вага поточних витрат на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод у загальному обсязі поточних витрат на охорону навколишнього середовища протягом досліджуваного періоду коливалась у межах 3,0–8,2 %: 2005 р. вона становила 8,2, 2016 р. – 6,3 %, при цьому найменше значення – 3 % зафіксовано 2006 та 2009 роках.

Низька інвестиційна привабливість, особливо в зоні меліорацій, не сприяє припливу не лише закордонного, а й вітчизняного капіталу, що мультиплікативним чином впливає на уповільнення темпів соціально-економічного піднесення населених пунктів, розташованих у районах концентрації меліорованих земель.

Передовий і вітчизняний досвід свідчить про те, що інвестування в розвиток меліорації земель сільськогосподарського призначення є найважливішим фактором підвищення ефективності аграрного виробництва. Саме тому його визнано одним із пріоритетних напрямів стабільного функціонування сільськогосподарського виробництва.

Економічно розвинені країни світу використовують досить різні форми інвестування водогосподарської галузі. Так, повне фінансове забезпечення суспільно важливих інвестиційних проєктів на меліорованих землях притаманне таким передовим державам як США, Іспанія, Австрія, де основним джерелом повернення коштів є загальні податки і збори. В Австралії, Італії, Нідерландах, Великій Британії розмір допомоги коливається в межах 20–80 %, а в країнах з низьким рівнем розвитку (Бангладеш, Пакистан, Таїланд, Мексика) субсидії надаються також при експлуатації проєктів, а кошти повертаються в результаті спеціальних податків. Дієвим інструментом для розвитку інвестиційних процесів в економічно розвинених державах (Японії, Австралії, Нідерландах тощо) є

надання пільгових кредитів строком на 50 років з низькими кредитними ставками (до 4 % річних).

У США модель стимулювання притоку капіталу в аграрну сферу, зокрема на меліоративних землях, заснована на концепції забезпечення особливого податкового режиму сільгосптоваровиробників і передбачає іпотеку (через надання державних гарантій для мінімізації ризиків утрат вкладеного капіталу, придбання сільськогосподарських іпотечних паперів і випуск на їх основі емісійних іпотечних цінних паперів). У країнах ЄС джерелами фінансування аграрного сектору є Європейський регіональний фонд та Європейський фонд орієнтації та гарантій у сфері сільського господарства, близько 17 % коштів якого виділяється на меліоративні та природоохоронні заходи [8]. Крім того, для фермерів, які кооперуються, додатково виділяються кошти з цього фонду за умови зміни розміру фермерського господарства.

Аграрна політика країн ЄС орієнтована на захист свого товаровиробника та збереження земель сільськогосподарського призначення. У них діють особливі форми і методи регулювання вкладень у ці землі з використанням механізму іпотеки. Спільною для цих країн є активна участь держави в операціях із земельною нерухомістю сільськогосподарського призначення. Так, в Італії існують позики до 30 років для купівлі сільгоспугідь, які надаються державними агентствами під 25–30 % ринкової ставки; Голландії – практика викупу земель за ринковими цінами та їх продаж з гарантією цільового сільськогосподарського використання за допомогою спеціалізованого уповноваженого інституту, а в Бельгії держава самостійно викупує сільськогосподарські землі і перерозподіляє їх серед товаровиробників.

Таким чином, загальним критерієм політики щодо використання меліорованих земель в ЄС є збереження їх сільськогосподарського призначення та забезпечення цільового використання з урахуванням екологічних вимог.

Як бачимо, економічно розвинені країни використовують досить різні форми інвестування, а в процесі регулювання інвестиційної діяльності різноманітні економічні, фінансові та організаційні заходи, які створюють сприятливі умови для залучення як національного, так і зарубіжного капіталу (табл. 1).

Таблиця 1

Джерела інвестицій у різних країнах світу на будівництво та реконструкцію меліоративних систем

Держава	Інвестиції	Експлуатаційні витрати
США	Державний бюджет	Державний бюджет
Болгарія, Греція Іспанія, Італія, Португалія, Франція	Державний бюджет, місцеві бюджети і частково кошти фермерів	Державний і місцеві бюджети, частково кошти фермерів
Ізраїль, Іран, Ірак, Індія, Індонезія	Державний бюджет	Державний бюджет
Японія	Державний бюджет, кошти фермерів (20 %)	Державний бюджет, кошти фермерів (60 %)
КНР	Державний бюджет	Державний бюджет

Джерело: побудовано авторами за [1, 9]

Однак за будь-яких інвестицій необхідно враховувати комплекс факторів, включаючи земельні, трудові та фінансові ресурси, їх здатність обслуговувати інфраструктуру, в яку вкладаються кошти. Важливо, щоб інвестиційні витрати ніколи не переважали вигоди, які отримуються, наприклад, були рентабельними до певного рівня.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Дослідження механізму управління водокористуванням у зоні ризикованого землеробства свідчить, що формування дієвої управлінської системи неможливе без інституціоналізації широкого спектра форм партнерських відносин між державою, власником природних ресурсів, територіальною громадою, суб'єктом приватного підприємництва, які, на відміну від існуючих, передбачають радикальне перепроектування процесу управління водокористуванням з урахуванням передового досвіду зарубіжних країн та сприяють ефективній імплементації інститутів державно-приватного партнерства. Перспективи нарощування обсягів фінансування у меліорацію пов'язуються з поширенням угод між державою та асоціацією водокористувачів щодо експлуатації меліоративних систем. Такі угоди дадуть можливість поєднати бюджетне фінансування з інвестиціями приватних підприємницьких структур як вітчизняних, так і іноземних, що дасть можливість провести модернізацію мереж гідротехнічних споруд. Основним фактором, що перешкоджає притоку капіталу в розвиток меліорації, є недосконалість чинного законодавства, яке, крім того, підриває довіру до державної політики як приватних партнерів, так і громадськості.

Література

1. *Безпахотный, Г. В.* Государственное регулирование использования мелиорируемых земель [Электронный ресурс] / Г. В. Безпахотный, М. Д. Полянская // Аграрный вестник Урала. – 2009. – № 3(57). – С. 15–18. – Режим доступа: http://www.m-av.u.narod.ru/PDFkee_57_03_2009/03_bespahotnii.pdf. (Актуально на 08.11.2018).
2. *Вермиллион, Д.* Передача служб управления ирригационными системами : руководство / Д. Вермиллион, А. Сагардой. – ФАО, 2004. – 108 с.
3. *Гарзес-Рестрепо, К.* Передача управления ирригационными системами. Мировой опыт и результаты [Электронный ресурс] / К. Гарзес-Рестрепо, Д. Вермиллион, Д. Муньон // Продовольственная и сельскохозяйственная организация объединенных наций. – Рим, 2007. – 65 с. – Режим доступа : <http://www.fao.org/3/a-a1520r.pdf>. (Актуально на 22.12.2018).
4. *Голян, В. А.* Інституціональні засади інвестиційного забезпечення раціоналізації аграрного природокористування в зонах ризикованого землеробства / В. А. Голян, А. М. Сундук, В. В. Савчук // Проблеми економіки. – 2017. – № 2. – С. 343.
5. *Закон Республики Беларусь “О мелиорации земель”* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravo.newsby.org/belarus/zakon0/z544.htm>. (Актуально на 05.11.2018).
6. *Интегрированное управление водными ресурсами* [Электронный ресурс] / пер. на рус. Н. И. Горошковым / под ред. В. И. Соколова; Глобальное водное партнерство. – 2000. – 44 с. – Режим доступа : <http://www.cawater-info.net/library/rus/gwp/04.pdf>. (Актуально на 05.09.2018).
7. *Маматалиев, Н. П.* Развитие водного хозяйства в Кыргызской Республике [Электронный ресурс] / Н. П. Маматалиев // СВО ВЕКЦА, 2010. – Режим доступа : <http://www.eecca-water.net/content/view/868/52/lang,russian/>. (Актуально на 05.11.2018).
8. *Мантини, Ф.* Сельское развитие в Европе. Политика, институты и действующие лица на местах с 1970-х годов до наших дней / Ф. Мантини. – ФАО, 2010. – 272 с.
9. *Пантелеев, В. П.* Инвестирование в меліорацію в странах с рыночной экономикой / В. П. Пантелеев // Мелиорация и водное хозяйство. – 1993. – № 5. – С. 43–44.

Отримано 09.02.2019 р.

**Совершенствование механизма управления водопользованием
в зоне рискованного земледелия**

ЕКАТЕРИНА ИВАНОВНА РЫЖОВА*,
ВАЛЕРИЙ НИКОЛАЕВИЧ МАНДЗЫК**,
АНДРЕЙ ИВАНОВИЧ ГОЛУБКОВ***

** кандидат экономических наук, старший научный сотрудник отдела экономических проблем водопользования Государственного учреждения «Институт экономики природопользования и устойчивого развития НАН Украины»,
бульвар Тараса Шевченко, 60, г. Киев, 01032, Украина,
тел.: 00-38-044-4866472, e-mail: ryzhova-ki@ukr.net*

*** кандидат экономических наук, старший научный сотрудник отдела экономических проблем водопользования Государственного учреждения «Институт экономики природопользования и устойчивого развития НАН Украины»,
бульвар Тараса Шевченко, 60, г. Киев, 01032, Украина,
тел.: 00-38-044-4866472, e-mail: mandzykv@gmail.com*

**** аспирант Государственного учреждения «Институт экономики природопользования и устойчивого развития НАН Украины»,
бульвар Тараса Шевченко, 60, г. Киев, 01032, Украина,
тел.: 00-38-044-4866472, e-mail: aholybkov@gmail.com*

В статье рассмотрены особенности формирования действенной системы управления водопользованием в зоне рискованного земледелия. Проанализированы основные тенденции финансирования капитальных инвестиций и текущих расходов на защиту и реабилитацию почвы, подземных и поверхностных вод. Кроме того, как показывает анализ, низкая инвестиционная привлекательность, особенно в зоне мелиораций, не способствует притоку не только зарубежного, но и внутреннего капитала, мультипликативным образом влияет на замедление темпов социально-экономического развития населенных пунктов, расположенных в районах концентрации мелиорированных земель. Показано, что передовой опыт свидетельствует о том, что инвестирование в развитие мелиорации земель является важнейшим фактором повышения эффективности аграрного производства. Именно поэтому он признан одним из приоритетных направлений стабильного функционирования аграрного производства. Экономически развитые страны используют самые разные формы инвестирования, а в процессе регулирования инвестиционной деятельности – различные мероприятия, которые формируют благоприятные условия для привлечения как национального, так и зарубежного капитала. Показано, что формирование действенной управленческой системы невозможно без институционализации широкого спектра форм партнерских отношений между различными субъектами функционирования. Перспективы наращивания объемов финансирования в мелиорацию связываются с распространением процессов сотрудничества между государством и ассоциацией водопользователей по эксплуатации мелиоративных систем с возможностью совместить бюджетное финансирование с инвестициями частных предпринимательских структур как внутренних, так и иностранных. Определены перспективы использования зарубежного опыта инвестирования в развитие мелиорации земель сельскохозяйственного назначения, которые являются важнейшим фактором повышения эффективности аграрного производства в Украине. Показано, что реформирование управления оросительными системами следует осуществлять на основе децентрализации с передачей функций управления и эксплуатации водных сетей водопользователям на основе их объединения в ассоциации.

Ключевые слова: ассоциация водопользователей, водные ресурсы, орошаемое земледелие, инвестиция, интегрированное управление.

The Water Management Mechanism Improvement in the Zone of Risked Land Use

KATERINA I. RYZHOVA^{*},
VALERII N. MANDZYK^{},**
ANDRIY I. HOLYBKOV^{*}**

^{*} *C.Sc. (Economics), Senior Researcher of the department of economic problems of water use
Public Institution “Institute of Environmental Economics and Sustainable Development
of National Academy of Sciences of Ukraine”,
Tarasa Shevchenka Blvd. 60, Kyiv, 01032, Ukraine,
tel.: 00-38-044-4866472, e-mail: ryzhova-ki@ukr.net*

^{**} *C.Sc. (Economics), Senior Researcher of the department of economic problems of water use
Public Institution “Institute of Environmental Economics and Sustainable Development
of National Academy of Sciences of Ukraine”,
Tarasa Shevchenka Blvd. 60, Kyiv, 01032, Ukraine,
tel.: 00-38-044-4866472, e-mail: mandzykv@gmail.com*

^{***} *Postgraduate student of Public Institution “Institute of Environmental Economics and Sustainable
Development of National Academy of Sciences of Ukraine”,
Tarasa Shevchenka Blvd. 60, Kyiv, 01032, Ukraine,
tel.: 00-38-044-4866472, e-mail: aholybkov@gmail.com*

Manuscript received 09 February 2019

The peculiarities of forming an effective water management system in the area of risk agricultural land use are considered. The main tendencies of capital investments financing and current expenses for protection and rehabilitation of soil, underground and surface waters are analyzed. In addition, as the analysis shows, low investment attractiveness, especially in the melioration zone, does not contribute to the flow not only of foreign but also of domestic capital, which multiplier influences the slowdown in the rates of socio-economic functioning of settlements located in areas of melioration land concentration. It has been shown that best practices prove that investing in the functioning of land melioration is a major factor in improving the efficiency of agrarian production. That is why it has been recognized as one of the priority directions of the stable functioning of agrarian production. The developed countries use quite different forms of investment activities, and in the process of regulation of investment activity such countries use various measures that form favorable conditions for attracting both domestic and foreign capital. It is shown that the formation of effective management system is impossible without institutionalization of a wide spectrum of forms of partnership relations between different objects of functioning. The prospects for increasing the amount of land melioration financing are associated with the spread of cooperation processes between the state and the water users association regarding the operation of land melioration systems with the ability to combine budget financing with investments of private business entities, both domestic and foreign. The prospects of foreign experience regarding the investing in the functioning of agricultural land melioration are analyzed. The agricultural land melioration is the most important factor in improving the efficiency of agricultural production in Ukraine. It is shown that the reforming of irrigation systems management should be carried out on the basis of decentralization with the transfer of water management and water operating functions to water users on the basis of their association.

Keywords: association of water users, water resources, irrigated agriculture, investment, integrated management.

JEL Code: Q56

Table: 1; Figure: 1; References: 9

Language of the article: Ukrainian

References

1. Bezpakhotnyy, G. V. & Polyanskaya, M. D. (2009). Gosudarstvennoe regulirovanie ispol'zovaniya melioriruemyykh zemel' [Government control of the use of the reclaimed earth]. *Agrarnyy vestnik Urala*, 3(57), 15–18. Retrieved from http://www.m-avu.narod.ru/PDFkee_57_03_2009/03_bespa-hotnii.pdf. Available 08.11.2018.
2. Vermillion, D., Sagardoy, A. (2004). Peredacha sluzhb upravleniya irrigatsionnymi sistemami: rukovodstvo [Transfer of irrigation management services: a guide]. FAO, 108.
3. Garzes-Restrepo, K., Vermillion, D., Mun'on, D. (2007). Peredacha upravleniya irrigatsionnymi sistemami. Mirovoy opyt i rezul'taty [Transfer of irrigation management. World experience and results]. Rim: Prodoval'stvennaya i sel's'kokhozyaystvennaya organizatsiya ob'edinennykh natsiy. Retrieved from <http://www.fao.org/3/a-a1520r.pdf>. Available 22.10.2018.
4. Holian, V. A. Sunduk, A. M., Savchuk, V. V. (2017). Instyutsionalni zasady investytsiinoho zabezpechennia ratsionalizatsii ahrarnoho pryrodokorystuvannia v zonakh ryzykovanoho zemlerobstva [Institutional bases of investment support for streamlining agrarian nature management in risky farming areas]. *Problemy ekonomiky*, 2, 343.
5. Zakon Respubliki Belarus' (2008). "O melioratsii zemel'" [Law of the Republic of Belarus "On Land Reclamation"]. Retrieved from <http://pravo.newsby.org/belarus/zakon0/z544.htm>. Available 05.11.2018.
6. Integrirovannoe upravlenie vodnymi resursami (2000). [Integrated water resources management]. *Global'noe vodnoe partnerstvo*, 44. Retrieved from <http://www.cawater-info.net/library/rus/gwp/04.pdf>. Available 05.09.2018.
7. Mamataliev, N. P. (2010). Razvitie vodnogo khozyaystva v Kyrgyzskoy Respublike [Development of water management in the Kyrgyz Republic]. SVO VEKTsA. Retrieved from <http://www.ecca-water.net/content/view/868/52/lang,russian/>. Available 5.11.2018.
8. Mantini, F. (2010). Sel's'koe razvitie v Evrope. Politika, instituty i deystvuyushchie litsa na mestakh s 1970-kh godov do nashikh dney [Rural development in Europe. Politics, institutions and actors on the ground from the 1970s to the present day]. FAO, 272.
9. Panteleev, V. P. (1993). Investirovanie v melioratsiyu v stranakh s rynochnoy ekonomikoy [Investing in land-reclamation in countries with a market economy]. *Melioratsiya i vodnoe khozyaystvo*, 5, 43–44.